

Bács-Bodrog

Hajdani vármegyéink

Ha a vármegye geológiai viszonyait és geográfiai helyzetét tekintjük, fel kell tennünk, hogy a szárazföldi élet a telecskai dombokon és a titeli fennsíkon kezdődött. Következésképpen az ősemberi megtelepedések első nyomait is itt kellene keresnünk. De éppen ellenkezőleg. A kutatások a Duna és a Tisza mellékére vezetnek bennünket. A nyomok azt látszanak igazolni, hogy a terjeszkedés a két folyó partján indult meg.

Leggazdagabb telep a Duna mellett a gombosi. E község határában az ősemberi megtelepülés nyomaival is találkozunk. A legnevezetesebb ezek közül a „Kántor- és Papszállás”-nak nevezett helyen van, hol 18-20 őskori lakást, néhány vermet, sírokat tűzhelyket, kő- és cseréptárgyakat találtak. A figyelmes kutató, Cziráky Gyula feljegyzéseiből tudjuk, hogy az ősemberi lakások egy része árok-alakban volt a földbe vájva, melyet faalkotmánnyal összetartott rózse- és nádtetőzet védett az időjárás viszontagságai ellen. A másik alak a lengyeli telepről ismert méhkas-alakú verem. Ez utóbbiakban magtartó edények, cserepek fordultak elő. Ilyen vermek szolgáltak a gombosi ősember temetkezési helyéül is. A csontvázak zsugorított helyzetben feküdtek. A neolit korban szokásos zsugorított temetkezési eljárás a bronzkorban már letűnt, s a halottégetéssel helyét az urna-temetkezés vette át. (A vármegye területén elég sűrűn találkozunk urna-sírokkal. Ezzel egy soron kell felemlíteni a kishegyesi leleteket. Ezek: egy urna és egy nagyobb edény oldaltöredéke.)



A legbecsesebb tárgyak e vármegyékben is a kelta sírokban talált mellékletek. Az ott talált hamvveder szájával lefelé volt fordítva, lyukas fenekébe pedig egy kisebb, de szintén feneketlen, hosszúknak fazék volt illesztve. Így borították azt az elhamvasztott keltakori halott hamu-és csontmaradványaira.

A legjellemzőbb kelta emléktípusok sorozatát az a lovas, urnás sírlet tartalmazza, melyet 1902-ben a Hódságon találtak. A sárba temetett ló fel volt szerszámozva. A lovat körülvevő vaspántokból, melyek valamely bőrtakaróval voltak összefüggésben, csupán egy darabka került elő. Az urnában, hamuval keverten csontmaradványok voltak. Az urna körül két, egyenes pengéjű, kétélű vaskardot, öt levélalakú vaslándzsa és lándzsatöredéket és egy-egy karperecet tártak fel.

A megindult néphullámok gyűrűi közül e vármegyét az i.sz.: 80-144 között dák szolgálatban és szövetségben lévő szarmaták érdeklik közelebről. A szövetségből azonban ellenségeskedés lett, s mint Plinius említi, a dákokat a vándor szarmaták (janygak) űzték el helyükről.

Az ún. „római sáncz” Apatinnál kezdődött. Ma már három sáncvonalat konstátálhatunk. Az egyik Ósáv határában, a másik Apatintól húzódik halmon-völgyön át Szond irányában, a harmadik a Telecska alján, Nemesmilicstől Csonaplya és Kerény határán át Kisszapár felé fut. Ezekre épültek rá az első földvárak. A létért való folytonos harcoknak e küzdelmes idejében az egyes néptörzsek kénytelenek voltak már

meghódított szállásaitat földsáncokkal megerősíteni. Így tettek az avarok is. Őket később a szlávok utánozták.

Az eddig ismert földvárakat három kategóriába sorolhatjuk: köralakúra, kívül meredek fölfallal, árok nélkül (Apatin mellett); alacsonyabb töltésű köralakúra, mely töltése mellett kívül árok van (Alsókabál határában); négyszögalakúra (Trasnik-pusztán).

Mialatt Swatopluk fiai között kitört belviszály a szávokat a morva birodalomban teljesen lekötötte, azalatt a magyarok megrohanták a morvától függő Duna-Tisza közét és a vidéket egészen a Szerémségig elfoglalták, lakosait leigázták vagy szétszórták. A honfoglaláskori leletek közül kétségtelenül legbecsesebb egy 1899-ben felfedezett temető. A sírok közül kettő vonja magára a figyelmet. Az egyikben egy 15-16 éves fiú csontváza feküdt a lábainál lófejjel, melynek szájában zabla volt. A másik sírban egy harcos csontváza volt, jobb lábára mellett deltoid alakú nyílhegyekkel ...másik oldalán vaskéssel.

A nemzeti királyság megalapításának idejében, Szent István e megyében két várat vett kezelésébe, megtéve azokat az uradalom igazgató központjaivá. Az egyik vár Bodrog, a Dunától nem messze, Bezdán alatt, a másik Bács, a Mosztonga-ér partjánál emelkedett. Mind a bodrogi, mind a bácsi várszerkezetet kétségkívül Szent István király alapította, okleveles adataink azonban csak 1074-ből, illetőleg 1135-ből vannak felőlük. (1074-ben szerepel ugyanis Vid ispán, aki a bácsi zászlóalj élén részt vett a mogyoródi csatában. Az első bodrogi ispánnak, Lambertnek a nevével csak 1135-ben találkozunk.)

A régi Bodrog vármegye határa a Duna mentén Bogyiszlótól kezdve egész Apátiig (Apatin), s Hájszentlőrincen és Szent-Györgyön át keletre húzódhatott, mely azonban Sztapártól kezdve északkeleti

irányt vett Bajmak és Pacsér felé, melyek a legszélső Csongrád megyei helységek voltak. Bács vármegye északi határa Apatintól kezdve a mai Ószivácig, innen pedig Bajsán át Óbecséig terjedt. E határ azonban sohasem volt állandó, hanem a régi Csongrád megye rovására állandóan változott.

A vármegye székhelye az a helység volt, ahol a vármegye, a törvénykezés véggett (sedes judiciaria) összeült. Bács vármegye székhelye Bács volt, hol nemcsak a törvénytörvényesek, hanem a kögyűlések is tartattak, s a vármegyei hatóságok kiadványai keltek. Bodrog vármegye székhelye azonban változott. Az első székhelye kétségkívül Bodrog városa volt, de például 1360-ban Chente (Csente), 1407-ben Davat (Dávod), 1408-ban Hájszentlőrinc szerepel törvénykezési helyként.

Később, II. Lajos a török érkezésének hírére 1518 Szent Mihály napjára (szept.29.) Bácsra országgyűlést hívott össze, melyen a rendek had és adóügyi kérdésekben 44 cikkelyt alkottak. A második bácsi országgyűlésre a következő évben került sor, de az ország védelmét megoldani nem sikerült, Szulejmán 1521. szept. 29-én elfoglalta Nándorfehérvárt, Szabácsot, Zimonyt. Nándorfehérvár eleste után az ország előőrsét és a naszádosok székhelyét Péterváradra helyezték, a parancsnok Imreffy helyére Tomori Pál került s az 1525-ös év folyamán a vár őrsége nem kapott zsoldot, mire a katonák egy része elhagyta a várat. Pedig ekkor már a törökök betörték a megye területére. Szulejmán 1526. július 26-án érkezett Pétervárad alá, honnan Mohácsra ment. Az augusztus 29-i csatában elesett Tomori Pál főispán s vele együtt a bácsi és bodrogi nemesség színe-virága is.

Jancsák Csaba